

ҚАШҚАДАРЁ ВОҲАСИ ЎЗБЕКЛАРИНИНГ ТАРИХШУНОСЛИГИ

Тошкент тиббиёт академияси
Ижтимоий фанлар кафедраси
тарих фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD) доцент
Искандаров Шерзод Абдиганиевич
Iskandarov54@mail.ru

Аннотация: Мазкур мақолада Қашқадарё воҳаси ўзбеклари турмуш тарзи ва этномаданий жараёнлари тарихшунослиги ёзма манбаларни ўрганилган ва кўпгина ёзма манбаларнинг ўзига хос томонлари таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: коммуникация, глобал, оғзаки ижоди, Алпомиш, чорвачи, кийим-кечак, қарлуқ, менталитети, жамоавийлик, индивидуаллик, этногенези, этник тарихи, урф-одати, трансформатсион, географик, маданиятини, қишлоқ хўжалиги, турмуш-тарзи, маънавий.

XX аср бутун инсоният тарихида улкан ўзгаришлари даври бўлди. Нафақат инсоният тарихида балки, техника технология, ривожланиши натижасида глобализация жараёнида муносиб ўрин эгаллади. Шу жумладан, Ўзбекистонда ҳам иқтисодий, ижтимоий, сиёсий соҳада инфор-мация коммуникация ва глобал ўзгаришлар даври юз берди. XX асрида, XXI асрининг бошларида ҳар бир халқ ўзига хос маданий хусусиятларида ва миллий қадриятларини сақлаб қолиши янада кучайди. Ўзбек этнологиясида XX асрда Қашқадарё воҳа аҳолисининг этник ўзлигини англашга доир махсус адабиётлар деярли йўқ. Ўзбек халқининг қадим аجدодлари этнографиясига доир тарихий манба ва асарлар, собиқ Совет давридаги муаллифларнинг илмий тадқиқотлар, Ўзбекистон мустақиллиги йилларида яратилган илмий тадқиқотлар ва асарларда учрайди.

Марказий Осиё халқларининг қадимги халқ оғзаки ижоди наъмунаси бўлмиш «Алпомиш»,¹ шунингдек машҳур энциклопедист олим Абу Райхон Беруний, буюк тилшунос олим Маҳмуд Қошғарий, Аҳмад Яссавий, Наршахий, давлат арбоби ва шоир Заҳириддин Муҳаммад Бобурларнинг тарихий-бадий асарлари алоҳида аҳамиятга моликдир.² Шунингдек, ишда

¹ Алпомиш. Ўзбек қаҳрамонлик достони. Т.: Шарқ, 1998.

² Абу Райхон Беруний. Қадимги халқлардан қолган ёдгорликлар. I-II-III-том.-Т: Фан, 1968. Б. 468. 17. 49. 71. Маҳмуд Қошғарий. Девону луғотит турк. I-том.-Т: Фан, 1962. ;Б. 460. Заҳириддин Муҳаммад Бобур. Бобурнома. Т: Юлдузча, 1989. Б. 367 Аҳмад Яссавий. Ҳикматлар. Т.: Ғофур Ғулом, 1991. 86. Наршахий. Бухоро тарихи. Т: Фан, 1966; Б. 120.

воҳадаги айрим уруғларнинг этник тарихи, воҳага келиб ўрнашиш ҳақида Муҳаммад Солиҳнинг «Шайбонийнома», («Шарафномаи шоҳий»), Абулғозий “Шажарайи турк”, каби асарларидан ҳам фойдаланилди.³ Ушбу манба ва адабиётларнинг тадқиқот учун аҳамияти шундаки, мазкур асарларда ўзбекларнинг этник тарихи ва этнографиясига оид қимматли маълумотлар мавжуд.

Қашқадарё воҳа аҳолисининг XX асрдаги этник хусусиятларини ўзида аск эттирган бир қатор ишларини таҳлил этишдан аввал шуни алоҳида таъкидлаб ўтиш ўринлики, ушбу гуруҳга кирувчи адабиётларда айнан тадқиқ қилинаётган ҳудуд этнографиясига оид маълумотлар учрайди. Марказий Осиёни Россия томонидан босиб олинган, рус тадқиқотчилари биринчи навбатда ҳудудни географик, этнографик илмий изланишларида маҳаллий аҳолининг турмуш тарзига оид кўплаб масалаларни изчил ўргана бошлаган.

Аммо юқоридаги фикр-мулоҳазалар шундан хулоса чиқариш мумкинки, қадим даврдан то XX асрнинг охиригача тадқиқот юзасидан бирорта мукамал тадқиқот яратилмаган. Фақатгина қатар муаллифлар томонидан у ёки бу мавзунини ўрганиш жараёнидагина ушбу мавзуга қисқача тўхталиб ўтилган.

Мавзуга доир манбалардан бир 1926 йилги аҳолининг рўйхатига олиш ҳақидаги маълумотлар ҳисобланади.⁴ XX асрнинг 20-90 йиллари Ўрта Осиёни тарихий-этнографик жиҳатидан ўрганиш бўйича уюштирилган қатор экспедицияларининг натижаси ўлароқ биз тадқиқ қилаётган мавзу доирасида қатор илмий мақолалар ва тадқиқотлар нашр қилинди. Қашқадарё тарихи этник гуруҳини сабаб улар янги ўзлаштириш ерларга кўчирилиши туфайли ўтроқ ҳолда яшаб келган қишлоқ аҳолиси билан алоқа муносабат олиб улар хали ҳам уруғ-қабиланомларни сақлаб қолганлар⁵. Қашқадарё аҳолисининг асосий қисми ўзбеклардан иборат бўлганлигини ва уларнинг бир неча уруғ қабиладан ташкил топганлигини кўрсатиб ўзбекларнинг ўз қабила тўғрисида кенг тўхталган. Ўзбекларнинг этник гуруҳларга бўлиниш ва тарихий келиб чиқиши қишлоқ хўжалиги чорвачилиги ва маданий турмушлари тўғрисида қизқарли маълумот беради⁶. Воҳа аҳолисининг тарихий келиб чиқиш қишлоқ

³. Абулғозий Шажарайи турк. Т.: Чўлпон, 1992. Б. 38. Б. 32. Б.192.Муҳаммад Солиҳ. Шайбонийнома. Т: Адабиёт ва санъат 1989.

⁴. Материалы по районированию Средней Азии Территория инаселение Бухары и Хорезма Бухаро Т 1926 стр. Б. 252

⁵. Галкин М. Н Этнографические и ис материалъ по Средней Азии Оренбургскому Т.: 1867. С. 157

⁶. Задькина К. А. Некоторые вопросы изучения этнического состава населения бассейна Кашкадары и Сурхан дарвинской области Уз СССР краткие сообщения инс этнографий СССР, Т.: 1962. стр.

хўжалиги маданияти уруғлар бўлиниш жойланиш, чорвачилик, ишлаб чиқариш моддий маданияти XX аср лақайларнинг турмуш-тарзи ва маданияти ҳақида маълумот бердади⁷.

Бу даврга доир махсус тадқиқот ўтказилмаган бироқ этнографик характердаги маълумотлар берувчи бир қатор тадқиқотчилар, ҳарбийлар кундаликлари ва саёҳатчиларни ишларида учрайди. Жумладан, Н.В. Хаников, А.Д. Гребенкин, А.П. Хорошхин, Л.Н. Соболев, Н.А. Маев, А. Вамбери, А. Борнс, Н.А. Аристов, И.Л. Явровский, Васильев, Галкин, В.И. Липский⁸ кабилардир. Бу асарларда асосан аҳолининг турмиш-тарзи этномаданияти ўз аскини топган.

XX асрнинг бошларида бир қатор илмий тадқиқот ишлари олиб боришган айнан Жанубий Ўзбекистон этнографиясини ўрганиш борасида кундаликлари, статистик характердаги адабиётлар билан биргаликда бир қадар илмий асосдаги тадқиқотлар ҳам амалга оширила бошлади. Жумладан, А.А. Семёнов, А. Снесарев, Р.Ю. Рожевиц, Н.Ф. Ситняковский, Д.Н. Логофет⁹ каби тадқиқотчиларнинг этнографик материаллар алоҳида аҳамиятга эгаллиги билан фарқланади.

Ўрта Осиё аҳолисини этнографик жиҳатдан тадқиқ этишнинг ўша даврдаги янги бир босқичи XX асрнинг 20-йилларидан бошланди. Тарихшунослик нуқтаи-назаридан советлар даврида олиб борилган тадқиқотларни хронологик жиҳатдан ҳам бир неча босқичга бўлиб таҳлил этамиз. Бу даврнинг 20-30 йиллари даврида этнографик тадқиқотларнинг

⁷. Кармышева Б.Х. Этнографическая группа "тюрк" в составе узбеков//СЭ- 1960 № 1.С. 3-22.

⁸. Ханыков Н.В. Описание Бухарского ханства, СПб., 1843; Гребенкин А.Д. Узбеки. // СРТ. Вып. II. 1872; Шу муаллиф. Таджики. Мелкие народности Зерафшанского округа // СРТ. Вып. II. 1872; Хорошхин А.П. Сборник статей касающихся до Туркестанского края, СПб., 1876; Соболев Л.Н. Географические и статические сведения о Зерафшанском округе с приложением списка населенных мест Округа.//ЗРГООС, т. IV. 1874; Маев Н.А. К вопросу о родственной связи среднеазиатских народов между собою, //ТВ, 1875, №16; Очерки горных бекств Бухарского ханства // МСТК. Вып. V. СПб., 1879; Очерки Гиссарского края // МСТК. Вып. V. –СПб., 1879; Вамбери А. Путешествие Средней Азии из Тегерана через Туркменскую пустыню по восточному берегу Каспийского моря в Хиву, Бухару и Самарканд, предпринятое в 1863 г., изд. 1-е, М., 1867; изд. 2-ое, 1874; Шу муаллиф: Очерки Средней Азии. – М., 1968; Борнс А. Путешествие в Бухару, ч.3. М.: 1849; Аристов Н.А. Заметки об этническом составе тюркских племен и народностей и сведения об их численности // ЖС, Вып. III и IV, 1896. Явровский И.Л. Путешествие русского посольства по Афганистану и Бухарскому ханству в 1878 – 1879 гг. т. 2. СПб., 1883; Васильев. Статистические материалы для описания Бухары. Бекство Ширабадское и часть Байсунского // СМА, Вып. LVII, 1894; Галкин. Военно-статический очерк средней и южной частей Сурханской долины, // СМА, Вып. LVII, 1894. С

⁹. Семёнов А.А. По границам Бухары и Афганистана. (Путевые очерки) // Исторической вестник. СПб. т.88. 1902. Снесарев А. Восточная Бухара (Военный-географический очерк), // СМА, СПб., 1906;. Рожевиц Р.Ю. Поездка в Южную и Среднюю Бухару в 1906 г. // ИРГО, т. XLIV, вып. 9, 1908; Ситняковский Н.Ф. К генеалогической таблице узбеков рода Кунград // ИТОРГО. Т. 7. 1907;. Логофет Д.Н. Бухарское ханство под русским протекторатом, т.1, СПб., 1911; В горах и равнинах Бухары (Очерки Средней Азии.) 1912; 5

характери ва аҳамияти ҳақида тарихшунослик тадқиқотларида таҳлил этилган¹⁰

Ўзбек халқининг қишлоқ аҳолисининг этник тузилиш машғулоти оила ва никоҳ муносабатлар маданиятининг урф-одат уруғ қабилар ҳақида маълумотлар беради.¹¹

XX асрнинг 50-60-йилларига келиб ўзбек халқининг анъанавий кийимларини ўрганиш борасида янги давр бошланди. Бу даврда турли тарихий-этнографик минтақаларда яшовчи ўзбекларнинг анъанавий кийимларини тадқиқ қилиш борасида янги тадқиқотлар юзага келди. Бу борада машҳур элшунос олима О. А. Сухарева дала тадқиқотлари ва турли тарихий материаллар асосида ўзбекларнинг анъанавий кийимларига оид қатор фундаментал тадқиқоти яратиди¹².

XX асрнинг иккинчи ярмида Жанубий Ўзбекистон вилоятларини этнографик йўналишда ўрганиш борасида ўзига хос давр бўлган деб айтиш мумкин. Айнан мазкур даврда этнограф олимлар К.Шониёзов, Х Исмоилов, К.Кубаков, О.Бўриев, Ф.Раҳманов, С.Давлатова, Ш.А.Искандаровлар томонидан воҳа этнографиясининг турли қирралари махсус тадқиқот объекти тарзида ўрганилган.

XX асрнинг 60-йилларида ўзбек халқи этнографиясига бағишланган фундаментал тадқиқотлар яратилди. Жумладан ўзбек халқи этнографиясини асосчиларидан бири К. Ш. Шониёзовнинг қатор монографиялари нашр қилинди. Академик К. Ш. Шониёзов "Ўзбеки карлуки"¹³ монографиясининг ўзбек халқ оила ва никоҳ, воҳада истиқомат қилувчи қарлуқларда келин танлаш совчилик, маслаҳат, қалин кесиш, нон синдириш, фотиҳа, никоҳ тўй, маросимлари, тўйдан кейинги урф-одатларга, маънавий ва моддий маданиятини, қишлоқ хўжалиги, турмуш-тарзи борасидаги маълумотлар бериши билан ҳам аҳамиятлидир.

Ўзбек халқининг энг асосий уруғларидан бири кипчоқларининг турмуш-тарзи. урф-одатлар маросимлари ҳамда компонентлари, хусусан, турар-жойлари, кийим-кечаклари ва таомлардаги этник ва локал ўзига хос жиҳатларига бағишланган К. Шониёзов ва Х. Исмоиловларнинг ҳам

¹⁰. Багафсил қаранг: Луин Б.В 20-30-йилларда Ўзбекистонда этнография масалаларининг ўрганилиши // XX асрнинг ўттинчи йилларида Ўзбекистонда тарих фани (Тарихшунослик очерклари). 2-қисм. – Тошкент, 1994. Б. 309-327; Дониёров А.Х. Ўзбекистон этнографияси тарихидан айрим лавҳалар (XX асрнинг 20-80-йиллари). – Т.; 2003.

¹¹. Жўраев Б Юқори Қашқадарё ўзбек шева Т: Уз СССР, Фан, 1969,стр

¹². Сухарева О.А Древние черты в головных уборах народов Средней Азии // Среднеазиатский этнографический сборник. М., 1954. С. 299

¹³. Шаниязов К. Узбеки-карлуки.-Т.1964. С. 128-129

муаллифликдаги “Этнографические очерки материальной культуры узбеков конце XIX-начала XX вв” номли монографиясини таъкидлаб ўтиш жоиздир.¹⁴ Чунончи мазкур тадқиқотда илк маротаба ўзбекларнинг анъанавий турар-жойлари, уйлари ва кийим-кечаклари классификация қилинган. Шунингдек, моддий маданиятдаги маҳаллий ва этник хусусиятлар, ҳамда анъанавий моддий маданиятдаги ўзгаришлар ва трансформацион ва инновацион жараёнлар этнографик материаллар асосида ёритиб берилган.

Анъанавий ўзбек кийимлар тадқиқ қилишган ўзбек этнограф Х Исмоилов кийимларнинг тайёрлаш усуллар мато турлар тақинчоқлар кийим кеча, безак турлар тўғрисида маълумот берган.¹⁵ Олимнинг кўп йиллик илмий тадқиқот ишлари натижасида кийим-кечаклардаги ўзига хос маҳаллий ва этник ўзига хос локал хусусиятларни таҳлил этган¹⁶. Ушбу маълумотлар бизга мавзунини ўрганишда хизмати қилади.

Мустақилликнинг дастлабки, йилларида Ўзбекистон ҳудудини, шу жумладан, тадқиқ қилинаётган Қашқадарё воҳасини тадқиқ қилиш борасида ҳам қатор эътиборга сазавор ишлар бажарилган.

Мустақиллик йилларида ўзбек халқи этногенези ва этник тарихи бўйича, Академик К. Ш. Шониёзов томонидан қатор илмий тадқиқотлар яратилди.¹⁷ Муаллифнинг кенг тарихий маълумотлар, қўлёзма манбалар ва дала этнографик материаллар асосида “Ўзбек халқининг шаклланиш жараёни” номли фундаментал монографияси этногенези ва этник тарихи муаммоларини ёритишдаги маълум бир бўшлиқни тўлдирувчи муҳим монография ҳисобланади. Мазкур асарда мавзунинг кўпгина жиҳатлари тарихи фанида илк маротаба ёритилган ва муаллиф томонидан ўзбеклар этногенези ва этник тарихига оид янги илмий қарашлар, қатор назарий масала баён қилинганлиги билан ажралиб туради¹⁸. Жумладан “Ўзбек халқининг этногенези ва этник тарихига” доир А.Асқаровнинг¹⁹ махсус ўқув қўлланмасида қатор янги мулоҳозалар баён қилинган. Илмий тадқиқотлари натижасида ўзбек халқининг шаклланишда қатнашган ўзбек уруғларининг этник ўзлигини англашга доир баъзи бир фикр ва мулоҳозаларни берган эди.

¹⁴. Шаниязов К. Ш. Исмоилов Х. Этнографические очерки материальной культуры узбеков в конце XIX-начале XX в.-Т: Фан,1981.

¹⁵. Исмоилов Х. Анъанавий ўзбек кийимлари. Т: Фан, 1979.

¹⁶. Исмоилов.Х Транзиционная одежда арбов Кашкадарьинский обл//Костюм народов Средней Азии-М.,1979. С. 228-239.

¹⁷. Левшин А. Описание киргиз-кайсацких орд и степей. –СПб., 1832. –С. 38.

¹⁸. Шониёзов К. Ўзбек халқининг шаклланиш жараёни.Т: Шарқ, 2001. Б. 432.

¹⁹. Асқаров. А Ўзбек халқининг этногенези ва этник тарихи Т.:Университет, 2007. Б. 261. Б. 317-318.

Элшунос олим Исо Жабборовнинг «Ўзбеклар», «Ўзбеклар анъанавий турмуши ва маданияти», «Ўзбек халқи этнографияси» ўзбекларнинг анъанавий хўжалиги, турмуш тарзи ва этномаданияти этник жараёнилар ва шаклланиши, жойлаши, маъданий-маиший ҳаёти ва алоқалари, моддий-маънавий, маданияти, ижтимоий ва оилавий турмуши, миллий туйғулари, урф-одат ва байрамлари диний тасаввурлари ёритилган. Шунингдек, ўзбек халқининг моддий ва маънавий маданият оилавий ва жамаовий ҳаёт, этнослараро жараёнларни ўрганишда О. Бўриевнинг хизматлар каттадир²⁰.

Қашқадарё воҳасининг юқори қисмида жойлашган этник гуруҳ, уларининг турмуш-тарзи, ижтимоий, иқтисодий, сиёсий, маданияти ва қўшни жамоалар билан қўшничилик муносабатлар ҳақида К. Кубаков²¹ Юқори Қашқадарё воҳасидаги этник уруғларнинг келиб чиқиши ярим ўтроқ ва ярим кўчманчи уруғларининг ўзига хос этно локал хусусияти жиҳатларни очиб берган. Никоҳ тўй, О. Бўриев Жанубий Ўзбекистондаги катта оилани ўрганиш жараёнида никоҳ тўйи маросимларининг воҳага ўзига хос баъзи локал хусусиятларини мавзу талқинидан келиб чиққан ҳолда ёритган.

Жанубий Ўзбекистон минтақаси аҳолиси этник тарихи бўйича тадқиқотлар олиб борган О. Бўриевнинг қатор мақола ва монографиялари тадқиқ этилаётган мавзу бўйича муҳим маълумотларни беради.

Қашқадарё воҳасининг миллий кийим ва либосларини ўрганган С. Давлатованинг²² ўзбек халқининг анъанавий кийим ва тақинчоқларини этномаданий трансформатсион жараёнлар турмуш-тарзи маъданияти либослар тарихи ва кадриятларининг айрим ўзига хос локал хусусиятларни ёритган. Шу билан бир қаторда Қашқадарё воҳаси ўзига хос анъанавий мато турларининг эволюцияси, кийимлари ҳамда локал хусусиятлари таҳлил қилинган.

Элшунос олим Ф. Раҳмановнинг²³ илмий тадқиқотлар натижасида ўзбек халқининг зироатчиликка доир урф-одат, анъана, маросим, деҳқончилик, чорвачилик, ярим ўтроқ, ярим кўчманчи ўзбек турмуш тарзини ёритишда қимматли маълумотлар беради.

²⁰ Бўриев О. Хўжамбердиев Т Ўзбек халқининг боқий кадриятилари Қарши. Насаф 2005. // Этнология Атамаларининг қисқача изоҳли луғати. Қарши.: Насаф, 2004 // Оила ва социалистик турмуш тарзи. Т.: Ўзбекистон, 1982. // Бўриев.О. Шоймардонов. И Насриддинов. Қ. Ўзбек оиласи тарихидан. Т: Ўқитувчи, 1995. // Бўриев О Низомов А Оила ва янги анъаналар. Т: 1988.

²¹ Кубаков К. К. (XIX аср охири XX аср бошларида юқори) Қашқадарё қишлоқ аҳолисининг этник состави Т. 1973.

²² Давлатова С Қашқадарё воҳаси ўзбеклари анъанавий кийимларининг трансформацияси XIX-аср охири XX-аср Т: 2006.

²³ Раҳманов.Ф Қашқадарё воҳаси аҳолисининг зироатчиликка оид урф-одатлари ва маросимлари (XIX асрнинг охири XX аср бошлари) Тарих фанлари номзоди дисс–Т.: 2001

Мустақиллик йиллари воҳа этнографиясига бағишланган қатор фундаментал тадқиқотлар олиб борилди.²⁴ XX-аср Қашқадарё аҳолисининг ижтимоий, иқтисодий, тармоқларнинг ривожланиш босқичлар ҳақида "Илмий методик кўрсатмалар", китобида ҳам маълумотлар берилган.²⁵ Илмий ишни ёритиши мақсадида мустақиллик йилларида воҳа тарихи этнографияси ва археологиясига бағишлаб, яратилган бир қатор тадқиқотлардан ҳам фойдаландик²⁶.

Мустақилликнинг дастлабки йилларидаёқ мамлақтимиз олимлари миллий ўзликни англаш ривожланишининг турли йўналишларига бағишланган илмий мақола рисоалар ва монографияларни нашр қилди. Жумладан, Ж. Баҳронов²⁷ шахс миллий ўзлигини англашининг қонуниятларини М.Б.Бекмуродов²⁸ ўзбек халқи менталитетида жамоавийлик ва индивидуаллик нисбати масалаларини, Н.А. Назаров миллий-этник жараёнларнинг мустақиллик шароитидаги хусусиятларини, мустақил белгиси сифатидаги аҳамияти, миллий онг ва миллий маданият ривожидagi ўрни масалалари илмий таҳлил қилинган.

ЎзР ФА Тарих институти «Этнология» бўлимида ўзбек халқи этнографиясининг долзарб мавзуларининг янгича талқинига бағишланган қатор тадқиқотлар яратилди. Жумладан тадқиқотчи Г. Зуннуова Тошкент шаҳри ўзбек аёллари кийимларининг ривожланиш босқичлари ва трансформациясини ўрган бўлса, К. Жумаев Бухоро кийимларининг ўзига хос локал хусусияти томонларини этнографик материаллар асосида таҳлил қилган.²⁹ Бундан ташқари, У. Абдуллаев, И. Аҳроров, М. Ҳамидова, Т. Ботиркулов каби ёш санъатшунос, файласуф, этнограф олимларнинг ўзбек миллий кийимларини таҳлиliga бағишланган қатор ишлари эълон қилинган.³⁰ Элшунос олим А.А.Аширов Фарғона воҳасида истиқомат қилувчи ўзбекларининг турмуши-тарзига доир бир қатор ўзининг илмий

²⁴ Шониёзов .К. Ш. Қарлуқ давлатлари ва қарлуқлар Т: Шарк, 1999. Б. 151. // 110. Сулейманов Р. Древний Нахшаб Самарқанд Т: 2000 С. 342. // Равшанов. П. Қашқадарё тарихи. Т: Фан, 1995. Б. 485-486.// Насриддинова. Ўзбек дафн ва таъзия маросимлар. Т: Абдулла Қодрий, 1996.

²⁵ Қашқадарё экологияси ва эккономикаси Илмий методик кўрсатма Қарши 1991.

²⁶ Сулейманов Р. Древний Нахшаб Самарқанд Т: 2000 С. 342.

²⁷ Баҳронов Ж. Шахс миллий ўзлигини англаши қонуниятлари. Самарқанд: Зарафшон, 1995. Б. 105.

²⁸ Бердиева Н Ўзликни англаш орзуси//Жамияти ва бошқарув Т: 2006 № 1 - Б-76-77.

²⁹ Зуннуова Г.Ш. Тошкент ўзбекларининг анъанавий уй-жойлари ва унинг ўзгариши // Тошкент маҳаллалари: анъаналар ва замонавийлик. –Т.: 2002. Б. 73-85 // Жумаев К. Традиционная Бухарская одежда конца XIX - начала XX века // Ўзбекистонда ижтимоий фанлар. Т: 2002. № 5. - Б. 36-38.

³⁰ Абдуллаев У. Отражение межэтнических связей в материальной культуре народов Ферганской долины в конце XIX - начале XX в. // O'zbekiston tarixi. Т: 1999. № 4. -Б. 62-69. // Ақроров И. Тақинчоқлар таърифи // Саодат. Т: 1997. - № 3. -Б. 27. // Камидова М. Ўзбекимнинг каштасию дўпписи // Фан ва турмуш. Т: 2000. - № 5. - Б. 24-25.

назарияларини беради. Илмий тадқиқотнинг асосини ўзбек халқининг оилавий маросимларида кийим-кечакларнинг рамзий тутган ўрни ва у билан боғлиқ маросим янгича нуқтаи назардан тадқиқ қилинган бўлиб, муаллиф томонидан туғилиш, никоҳ ва мотам маросимларида кийиладиган маросимий кийимларидаги умумийлик борасида қатор эътиборга сазавор мулоҳазалар билдирилган.³¹

Шунингдек, мавзунинг айрим жиҳатларини ёритиш ва маълумотларини тўлдириш учун “Ўзбекистонда ижтимоий фанлар”, “Жамият ва бошқарув”, “Ўзбекистон тарихи”, “Фан ва турмуш”, “Ижтимоий фикр инсон ҳуқуқлари”, “Этнографическ обозрение”, “Қашқадарё ҳиқақиқати”, “Ўзбекистон маданияти”, каби журнал ва газеталарида чоп этилган этнографик маълумотлардан фойдаланилди.

Шу билан бирга Ўзбекистон Республикаси МДА нинг 2888-фонд, ПДА 58-фондидан ҳам сақланаётган мавзуга доир материаллардан ҳам маълумотлар таҳлил қилинди.³² Шунингдек, асосий этнографик жиҳатлар киёсий маълумотлар асосида ёритилди.

Хулоса ўрнида шуни таъкидлаш лозими, тадқиқотнинг ўрганилиш даражасини илмий таҳлил қилиш натижаси шуни кўрсатдики, мавжуд манбалар ва адабиётлар, этнографик маълумотлар этномаданий жараёнлар ўрганилди. Қашқадарё воҳасининг турмуш тарзи ва этник ўзликни англаш ва ижтимоий институтилар масаласига доир адабиётлар ўрганилди.

³¹ Ashirov A. On the problem of initiation and cyclical in Uzbek family ceremonies in the 20th century // XXth Century in the history of Central Asia. –Tashkent, 2004. –P. 61-63;

³² Ўз. Рес. МДА фонд 2888 рўйхат-1 йиғма жлид 23 вароқ-72. Б-10. Б-71. Б-3. Б-10.Б-10-11. Б-77. Б-14-28. Б-19. // Ўз. Рес. ПДА фонд-58 рўйхат-22 йиғма жлид 918 вароқ-29.